

Litteraturgranskningar

ÅSA LUNDGREN: *Europeisk identitetspolitik. EU:s demokratibistånd till Polen och Turkiet*. Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala 127, Uppsala, 1998.

I månadsskiftet mars-april 1998 inledde EU medlemsförhandlingar med Polen och fyra stater till, däribland Cypern. Med ytterligare fem stater inleddes samtal. Turkiet som står i egen kategori, ännu ett steg ned på trappan, inbjöds till en alleuropeisk övning i London men tackade i vredesmod över att inte ha fått en bestämd plats i medlemsförhandlingarna nej. Frågan om Turkiet och dess ställning i Europa har alltsedan EU:s beslut vid toppmötet i Luxemburg i december 1997 väckt nästan lika mycket uppmärksamhet som framtiden för den gemensamma europeiska valutan.

Ungefär samtidigt med förhandlingsstarten lämnade Åsa Lundgren in sin doktorsavhandling för tryckning. Med titeln ”Europeisk identitetspolitik. EU:s demokratibistånd till Polen och Turkiet” är det kanske den mest dagsaktuella avhandling i ämnet statskunskap som någonsin lagts fram.

Genom sin aktualitet lockar avhandlingen alltså omedelbart till läsning. Denna läsning underlättas av att det är en ovanligt väl och tydligt strukturerad avhandling med en nästan undantagslöst lättillgänglig framställning. Den som likt anmälaren de senaste 20 åren befunnit sig långt från den statsvetenskapliga ämnesutvecklingen behöver inte känna sig bortkommen.

Därmed inte sagt att avhandlingen saknar anknytning till modern teoribildning i statsvetenskap och internationell politik. Som framgår av titeln är begreppet identitet centralt, liksom kultur, då främst som nations- och gemenskapsbestämmande begrepp i 1990-talets internationalpolitiska teoriutveckling. Att ta

del av den referenslitteratur som författaren åberopar har inte varit lika lätt som att läsa avhandlingen. För att följa författarens resonemang visar det sig inte heller vara helt nödvändigt.

Avhandlingens syfte är att studera EU:s demokratibistånd till Polen och Turkiet och finna förklaringar till de skillnader i biståndets omfattning och inriktning som finns för de två länderna. Man skymtar ett bakomliggande syfte som är vidare, att studera varför EU:s politik mot Turkiet över huvud taget, och särskilt till frågan om medlemskap, är så njugg, och som det uppfattas, avvisande till Turkiet. Att författaren har sympatier för Turkiets sak blir under läsningen också alltmer tydligt. Demokratibiståndet är som jag ser det i första hand valt som en konkret mätpunkt för denna övergripande målsättning. Huruvida detta val av mätmetod verkligen är så lyckat, kan däremot ifrågasättas.

I avhandlingens första kapitel diskuteras demokratibiståndets drivkrafter och EU:s demokratipolitik och demokratibistånd i synnerhet. Nästa kapitel är en genomgång av möjligheterna till demokratisering som en utifrån initierad eller stödd process. Resonemanget bygger på en litteraturgenomgång och är pedagogiskt gjort. Det innehåller inga, och gör säkert inte heller anspråk på att innehålla några mer avancerade resonemang men ger ett övertygande intryck och är användbart för den som intresserar sig för demokratiseringsfrågor. Däremot känns kapitlet inte helt nödvändigt, då det utnyttjas i begränsad omfattning i den fortsatta framställningen.

Detsamma gäller det följande kapitlet om huruvida EU kan definieras som en utrikespolitisk aktör. Tesen är att det måste gå att avgränsa EU som en egen aktör men det hela blir också en slalomåkning till ett både-och. Läsaren blir framför allt inte heller övertygad om

att det är så nödvändigt som författaren hävdar att fastställa huruvida EU bedriver utrikespolitik eller ej för att studera demokratibiståndet. Genomgången är också här, som jag ser det habil, även om det blir litet missvisande när författaren med kraft förlitar sig på på Gunnar Sjöstedts utmärkta analyser från 1970-talet då ju EU fortfarande var EG eller till och med EEC, för att finna stöd för sin tes att just unionen måste ses som egen utrikespolitisk aktör. (Litet förvånande i sammanhanget är det också att författaren inte uppmärksammat Sverker Åströms rapport från hösten 1997 om EU-utvidgningens säkerhetspolitiska dimensioner, som hade kunnat ge ytterligare material för argumentationen, att medlemmarna i EU har gemensamma säkerhetspolitiska intressen.)

De tre första kapitlen är sammanfattningsvis inte alls ointressanta. Men frågan är om inte avhandlingens huvuddelar hade kunnat presenteras utan hjälp av de här stödkapitlen. Gör de verkligen någon skillnad?

I de två följande kapitlen presenteras först EU:s politiska bistånd i stort och sedan det konkreta demokratibistånd som givits till Polen och Turkiet sedan slutet av 1980-talet. Det är en mycket matnyttig och lärorik faktage-nomgång för den EU-intresserade men samtidigt ganska nedslående. EU:s demokratibistånd visar sig vara byråkratiskt svåröverskådligt och det måste ha varit en betydande arbetsinsats bara att fastställa dess omfattning. Demokratibiståndet återfinns inom olika program under olika pelare men är samtidigt ganska obetydligt. Medan EU:s samlade bistånd inom ramen för det s k Phareprogrammet till Central- och Östeuropa 1993-95 utgjorde drygt 600 miljoner ecu till Polen var själva demokratibiståndet bara sammanlagt ca 30 miljoner ecu under perioden. Till Turkiet, som inte omfattades av Phare var det bara drygt två miljoner. Till Polen omfattar det en rad olika aktiviteter för att stödja såväl statsmakten som det civila samhället. Till Turkiet utgörs det enbart av stöd för att främja mänskliga rättigheter. Författaren konstaterar att stödet till Turkiet är betydligt mindre än det till flera utomeuropeiska stater.

I tre följande kapitel söker författaren sedan förklara de här variationerna i demokratibistånd till Polen och Turkiet. Först diskuterar hon huruvida säkerhetsresonemang skulle kunna utgöra förklaringen men finner på, som också jag ser det, goda grunder att så inte kan vara fallet. Det finns ingen rimlig skillnad mellan hur viktigt en demokratisering av Polen respektive Turkiet är för Europas säkerhet, åtminstone inte till Polens fördel.

I följande kapitel diskuteras handel på samma sätt. Just ordvalet handel är kanske inte helt väl valt. Det ekonomiska samarbetet gäller ju mer än handel. Författarens slutsats är att inte heller denna faktor kan vara förklaringen, även om det finns vissa argument för att Polen ekonomiskt skulle vara intressantare än Turkiet för Europa, framför allt på grund av utbildningsnivån i befolkningen och det polska samhällets modernisering över huvud taget. Här tror jag egentligen att de ekonomiska förklaringarna skulle räcka ganska långt för att förklara EU:s allmänt mer positiva inställning till att knyta Polen närmare unionen. De är nog viktigare än vad författaren vill erkänna. Men jag håller med om att de rimligen inte förklarar variationerna i just demokratibistånd (eftersom detta som jag redan antytt inte förefaller vara det bästa måttet på att mäta EU:s närhet till andra länder).

Avhandlingens huvudkapitel, med författarens huvudförklaring och tes, blir i stället det följande betitlat "Demokratibiståndet och EU:s identitet". Resonemanget tar sin ansats i samtida, sällan särskilt lättillgänglig, post-strukturalistisk litteratur i internationell politik om att utrikes- och säkerhetspolitik går ut på att sätta yttre gränser och skärma av en enhet från omvärlden. Med ju längre fram i framställningen vi kommer allt större ibland nästan pamphlettartad hetta, slår då författaren fast att det är EU:s strävan att definiera sin egen identitet kulturellt, att finna en kulturell europeisk identitet, som är huvudförklaringen till den njugga behandlingen av Turkiet. Betydelsen av den kulturella identiteten för EU beskrivs med en rad exempel på klassiskt finkulturella referenser i EU-dokument. Också en del hänvisningar till gemensam historia lyfts fram.

Man skulle här gärna sett en bättre definition av vad som menas med kultur. Men författarens slutsats är att bakom all annan EU-retorik ligger en uppfattning att Turkiet inte hör hemma i Europa, vilket också anses förklara den avvisande hållningen till Turkiets ansökan om medlemskap.

I den avslutande sammanfattningen utvecklas det kritiska resonemanget om EU:s försök att definiera sin identitet kulturellt samtidigt som författaren betonar det fruktbara i att studera internationell politik utifrån teoretiska och analytiska kulturella kategorier.

Samtidigt som den allmänna diskussionen om demokratisering ges ganska stor plats i avhandlingen, saknas en problematisering av begreppet demokratibistånd. Det demokratibistånd som författaren hittar är litet och man kan fråga sig hur relevant för att främja demokratisering och än mer medlemsfrämjande samhörighet det egentligen är. Bistånd är något man kan ge också till länder som man framöver inte räknar med att ha närmaste relationer till.

Från början gick ju nästan allt bistånd till tredje världen. Biståndet är något man ger till de mest fattiga, de mest behövande, inte till den som man står i begrepp att gå i union med. Det skulle kunna hävdas att ett stort bistånd i ett sådant perspektiv snarast är ett uttryck för att mottagaren uppfattas som fjärrstående. Det finns en skillnad mellan demokratibistånd till utomstående och till närstående, som något med allmänna globala målsättningar och som något som direkt ska underlätta för någon att komma in i den egna kretsen. Den skillnaden borde ha uppmärksammats i den här framställningen, mer än det nu kort görs i en historisk tillbakablick på EU:s politiska bistånd. Författaren gör en polemisk poäng av att EU:s demokratibistånd är betydligt större till afrikanska och latinamerikanska stater än till Turkiet. Men i de fallen betyder väl just detta att man stöder länder som både geografiskt och i social och ekonomisk utvecklingsnivå befinner sig fjärran från Europa. När Turkiet fått en liten andel av Medelhavs-biståndet, vilket författaren också uppfattar som anmärkningsvärt, kan det ju lika gärna ses som ett tecken på

att Turkiet betraktas som tillhörande en annan kategori av omvärld än Nordafrika (som EU:s Medelhavssamarbete i praktiken handlar om).

Det blir då litet tokigt när författaren underförstått ser på demokratibiståndet som ett medel att föra mottagaren närmare givaren, i klartext som medlemsförberedelse. Och eftersom det är medlemsförberedelse som författaren trots vad hon på något ställe säger i avhandlingen förefaller mest intresserad av, hade det varit fruktbart att jämföra medlemsmöjliggörande biståndsinsatser snarare än demokratibistånd för att få fram en skillnad i synen på Polen och Turkiet som framtida medlem. Hennes tes hade kanske till och med blivit än enklare att driva då, vilket inte minst visar sig mot slutet av framställningen, där hela kulturresonemanget tillämpas på Turkiets svårigheter att tas på allvar som medlems-sökande.

Som redan påpekats ägnar författaren både möda och utrymme åt frågan huruvida det går att se EU som utrikespolitisk aktör. Även om hon hamnar i ett både-och svar, är det uppenbart att hon vill se EU som aktör och att just det kulturella identitetsresonemanget förutsätter att EU är en egen aktör. Hon avvisar också det vanliga påståendet att det skulle vara attityden hos enskilda EU-länder som Grekland och Tyskland som förklarar variationerna i stöd till Polen och Turkiet.

Det är inte omöjligt att författaren har rätt när hon lovar att kulturförklaringarna skulle ha varit de viktigaste även om hon analyserat Tysklands Turkietpolitik. Men vi hade gärna velat se argumentationen och beläggen. Framställningen hade enligt min uppfattning vunnit på om författaren mer systematiskt jämfört EU:s samlade agerande med de enskilda medlemsländernas. Finns samma skillnader i varje EU-medlems egna bistånd? Finns skillnader när samma kollektiv (om än utvidgat) framträder som Europarådet och inte europeiska unionen? Hur ser det ut med Nato? Författaren snuddar vid detta i inledningen men varför tas det inte med i avhandlingen? I inledningen uttrycks också en rädsla för att hamna i en processanalys som jag inte riktigt förstår. Med sådana jämförelser hade vi också mer empiriskt

kunnat närma oss frågan huruvida EU är en egen aktör och hur unionens agerande förhåller sig till sina delars.

En annan invändning mot att hålla sig till EU som en samlad aktör är att det i viss mån blir självuppfyllande och tjänstgör som ett cirkelresonemang för avhandlingens diskussion om den kulturella identiteten. När författaren lutar sig mot post-strukturalistiska auktoriteter med argument att utrikespolitiken kommer först och att staters nationella identitet skapas genom utrikespolitiken, blir kulturella identitetsförklaringar nästan automatiskt givna när EU som egen aktör står i centrum för analysen.

Inledningsvis förklarar författaren att avhandlingen inte har någon strukturell förklaringsansats. Det är EU:s motiv som antas kunna förklara agerandet. EU anses ha motiv och handla rationellt utifrån säkerhetspolitiska, handelspolitiska och kulturella intressen. Men motiven fastställs inte efter någon genomgång av olika motivutsagor. Skälet till detta sägs vara att man då kan fastna i en studie av inre beslutsprocesser (vilket väl litet har att göra med den syn på aktörsbegreppet som jag ställt mig frågande till ovan) eller att det, särskilt vad gäller säkerhetspolitiken, är svårt att hitta material. Författaren tycker dock att detta inte innebär något större problem eftersom hon bedömer det som relativt okomplicerat att rekonstruera EU:s motiv, åtminstone vad gäller säkerhets och handel. Däremot har motivgenomgången behövt bli mer utförlig vad gäller den kulturella hypotesen.

Detta låter sig sägas. Men resultatet blir inte övertygande. De två första hypoteserna avvisas med visserligen rimliga men likafullt av författaren självformulerade resonemang. Den kulturella huvudtesen slås å sin sida in med en blandning av belägg i citat och dokument och av egna resonemang. Detta leder inte bara till en obalans i analysen. De empiriska beläggen för den tredje hypotesen blir samtidigt litet märkliga i sin blandning av författarfunderingar och illustrerande motivutsagor av skiftande källvärde. En mängd kulturreferenser till företeelser i Väst- och Östeuropa men aldrig i Turkiet blåses upp till belägg för att Turkiet betraktas som utanförstående.

Enskilda citat ges väldig vikt som belägg för dubbla budskap från EU.

Sammantaget är det över huvud taget svårt att se hur författarens huvudhypotes om den kulturella identitetens betydelse skulle gå att falsifiera med denna uppläggning av framställningen.

Ett citat från ett enda enskilt samtal med en svensk statssekreterare om att Turkiet inte tillhör Europa får en oproportionerlig plats för framställningen. Frågan är dels hur representativ för den egna aktören EU denne svenske statssekreterare är, dels vilken vikt man kan lägga vid ett citat i ett enskilt samtal. Som ansvarig utgivare på Dagens Nyheter hade jag haft svårt att släppa igenom ett undersökande reportage där själva huvudtesen byggde på en enda källa, till råga på allt citerad under speciella omständigheter. Statssekreteraren har naturligtvis också i kommentarer till avhandlingen förnekat vad som tillskrivs honom, och vi står med ord mot ord.

Över huvud taget känns självsäkerheten i de två avslutande kapitlens resonemang litet påfrestande, särskilt som den får ett polemiskt, nästan pamflettartat tonläge.

I de sammanfattande diskussionerna avvisar författaren med stigande hetta andra förklaringsmodeller än den hon själv håller fast vid. Hon tar upp invändningar som att slumpen spelat in, att Grekland, och i viss mån Tyskland, styrt EU:s agerande, att den särskilda situationen efter kommunismens fall haft avgörande betydelse eller att mottagarländernas egna vilja till demokratisering finns med i bilden men hävdar bestämt att allt detta är underordnat den kulturella förklaringen. Det kan naturligtvis vara så. Men man skulle åtminstone ha velat se en avsevärt mer ingående vägning av sådana olika synpunkter och deras värde. Framför allt saknar jag resonemang om en dagsaktuella politiska situationens och det historiska ögonblickets betydelse. Det gäller både demokratibiståndet och det kulturella identitetsperspektivet.

Politik är sällan fullständigt rationell utan styrd av omständigheterna. Politiskt ledarskap visar sig främst i möjligheten att se vad situationen kräver. Vad gäller EU:s medlems-

politik och demokratibistånd har de framför allt aktiverats av särskilda stora händelser. Det har varit situationsbetingat, vilket inte är det samma som enkla tillfällighetsförklaringar som författaren befogat inte vill nöja sig med.

När de västeuropeiska militärdiktaturena föll i mitten på 1970-talet uppstod en situation då Europa och EU hade ett omedelbart egenintresse (ekonomiskt möjligen mer långsiktigt) att vända sig till Grekland, Spanien och Portugal med stöd. Det gällde både att säkra vägen bort från fascismen och förhindra att de nya regimerna föll i det vänstra diket.

På liknande sätt uppstod en än större utmaning från 1989 då plötsligt sovjetkommunismen föll ihop i Central- och Östeuropa. Efter 50 år av järnridå genom Europa fanns en chans att få ihop världsdelen igen. För att säkra den utvecklingen inrättade EU då särskilda program, framför allt Phare-programmet som behandlas i den här avhandlingen, för att hjälpa de nya regimerna i deras strävan att etablera demokrati. Här fanns en ny situation och ett nytt behov som EU också inrättade ett nytt program för att möta. Polen och Ungern stod i denna grupp först i kön. Författaren har visserligen rätt i att det förelåg en osäkerhet om Polens politiska och demokratiska framtid några år in på 1990-talet, men detta understryker snarast hur särskilt angelägen den särskilda historiska situationen var, att det plötsligt gavs en chans till förändring som man inte fick missa, att det uppstått ett särskilt ansvar. När också alla de här nya regimerna visade sig intresserade av medlemskap i EU, inte minst för att säkra sin politiska och ekonomiska omvandling, blir det ett demokratibistånd för medlemskap (olikt det demokratibistånd som ges till länder i tredje världen).

Just genom den historiska situationen i början på 1990-talet, uppfattades möjligheterna till demokratisering bättre i Polen än i Turkiet, även om de objektiva förutsättningarna inte var så olika, som författaren annars påpekar. Att Turkiet inte finns med i det här programmet är alltså ingen konstighet. Om man ska göra en jämförelse blir Turkiet i stället lidande av att alltid ha funnits på plats i ungefär samma situation, till råga på att sedan länge redan

medlem av både Nato och Europarådet. Turkiet gavs aldrig tillfälle att dras med när förutsättningarna för demokratibistånd ändrades vid Sovjetväldets fall. Men Turkiet blev inte utslutet vare sig genom ett medvetet kulturavskiljande beslut eller av en slump.

På motsvarande sätt kom Turkiet inte heller med i nästa våg av demokratibistandsprogram, riktad mot Medelhavet. Det kan möjligen uppfattas som märkligt. Men Medelhavsprogrammet är i praktiken ett program för Nordafrika och jag tror inte heller att Turkiet själv skulle ha uppskattat att ha hamnat i samma bistandsgrupp som de nordafrikanska staterna, vilka ju av geografisk belägenhet aldrig kan komma ifråga för EU-anslutning.

Jag tror också att det kulturella identitetsresonemanget inom EU måste ses med samma historiska situationsförutsättningar. Alla de citat om kulturell samhörighet som författaren nästan med harm i det stilistiska tonfallet radar upp för att illustrera sin tes är, vad jag förstår, hämtade från ett sammanhang då det gällt att få ihop Väst- och Östeuropa, inte att utsluta någon annan. Att utvidga EU österut har inte varit självklart för alla efter mer än 50 års uppdelning av Europa och med den språkliga skiljelinje som går mellan det germanskt-romerska Europa och det slaviska.

Det citat från Sveriges radios mångårige Central- och Östeuropakorrespondent Kjell-Albin Abrahamsson som författaren använder i slutkapitlet, understryker ju just detta. Hela det kulturella identitetsengagemanget inom EU, som det visserligen finns goda politiska skäl att ha invändningar mot, har sin grund i detta uppdrag att kunna utvidga Unionen från dess snävt västeuropeiska centrum. Inte heller här är gränsdragningen mot det turkiska det avsedda, vilket författaren, som jag ser det, felaktigt hävdar. Och de som har europeiska maktpolitiska ambitioner med det europeiska enhetsverket har också annat i tankarna än Turkiet som motpart. Det gäller i stället USA och dollarn (mot EU och EMU), Ryssland, Kina och den muslimska arabvärlden, där ju inte Turkiet ingår.

Det finns naturligtvis sedan naturligtvis rimliga skäl att med författaren fråga sig var-

för Turkiet likafullt tillåtits att alltid ha funnits där för sig själv och inte tas med i några särskilda åtgärder. Den underliggande förklaringen kan ju fortfarande vara den kulturella identiteten.

Jag skulle ändå också vilja föra in ett resonemang om demokratiseringsvilja, som är ovanligt i litteraturen om demokratisering och demokratiseringsbistånd över huvud taget (med undantag för Larry Diamond som i avhandlingen citeras från ett resonemang om drivkrafter för ekonomiskt bistånd till stöd för demokratisering) men som jag hoppats att finna i en skrivning i en avhandling från Skytteanum, där politikens primat alltid framhållits i utbildning och analys. Författaren skriver i ett sammanhang att hon aldrig i EU-materialet funnit några referenser till en biståndsmottagares egna kvaliteter och inställning till demokratisering som skäl för att ge bistånd till demokratisering. Men jag undrar ändå... (också uppmuntrad av författarens egen inkastade skrivning i slutkapitlet om frånvaron av förväntningar på den demokratiska potentialen i Turkiet).

Turkiet har under årtionden vacklat mellan demokrati och militärstyre. Perioder av ren militärdiktatur har skiftat med demokratiska tider då dock militären hela tiden behållit ett viktigt inflytande i politiken. Alltsedan 1974 finns också turkisk ockupationstrupp på ett annat lands territorium, ett land som också ansöker om medlemskap i EU. (Det finns visserligen mycket att säga om Cypernfrågan och om anledningen till att Turkiet invaderade norra Cypern sommaren 1974. Men folkrättsligt är det lika fullt ett brott och den turkiska republiken på norra Cypern erkänns bara av Turkiet.)

Man kan ändå som författaren hävda att den demokratiska situationen förbättrats i Turkiet de senaste årtiondena, liksom den ekonomiska utvecklingen. Och bristen på demokrati skulle naturligtvis samtidigt vara ett skäl till just demokratibistånd, vilket författaren understryker med polemisk udd.

Men det har aldrig skett ett brott med det förflutna i Turkiet på samma sätt som i Östeuropa. Regimen i Turkiet kan därför sättas i tvi-

velsmål på ett annat sätt än de nya regimerna i Central- och Östeuropa, som visserligen också haft och har sina brister men som ändå säger sig vilja stå för något helt annorlunda. Det sena 1980-talets demokratiska förbättringar i Turkiet är inte detsamma som sammetsrevolutionen i Tjeckoslovakien, Özal inte samma symbolfigur som Walesa.

I de avslutande kapitlen går författaren långt i sin argumentation att Turkiet aldrig kommer att få möjlighet att tillhöra det Europa som EU konstituerar. Hon blandar där det begränsade demokratibiståndet och oviljan att förhandla om medlemskap med EU. Men är det verkligen den kulturella identiteten som är hindret? Vad skulle hända om Turkiet lämnade Cypern och vi fick en uppgörelse om Cyperns framtid, och om politiska fängslanden och ingripanden i strid med mänskliga rättigheter upphörde? Är det då uteslutet att Turkiet inte skulle få både demokratibistånd och tidigare få förhandla om medlemskap?

Enligt officiella EU-dokument som författaren citerar räknas Turkiet som del av Europa. I populärkulturens melodifestival är Turkiet med i Europa, liksom i sportens olika mästerskap. I den europeiska demokrati- och människorättsammanslutningen par preference, Europarådet, är Turkiet medlem, även om medlemskapet länge varit omstritt på grund av den politiska situationen i landet.

Jag tror inte att det kulturella identitetsbygget inom EU kan ges riktigt den vikt som författaren tillmäter det. Jag kan dela hennes oro, om det skulle vara så. Den osäkerhet och ovilja som finns inför Turkiet, tror jag mest beror på den särskilda situationen kring Cypern (som vad jag ser författaren undvikit att nämna i avhandlingen) och förhållandet till Grekland, på militärens fortsatta politiska inflytande, på kurdernas ställning och på bristen på mänskliga rättigheter i stort, därtill – och inte minst – den stora fattigdomen, jordbruksbefolkningen och analfabetismen i stora delar av landet. EU:s skäl att vilja värja sig mot de problem som allt detta innebär, är visserligen inte beundransvärda. Men just det kulturella perspektivet kan jag inte se som avgörande. Om något är det en föga ärofull överbyggnad

– fransk retorik till tysk intressepolitik som betygsnämndsledamoten Kristian Gerner påpekade vid disputationen – för att dölja rädsla för ekonomiska påfrestningar och omfattande invandring av utbildad arbetskraft, på ett sätt som både skiljer sig från påfrestningarna av och lägger extra börda på östutvidgningen – en utvidgning som alltså också inneburit ett historiskt tillfälle.

För övrigt är jag inte ens säker på att författaren har rätt när hon hävdar att Turkiets politiska och ekonomiska förmåga att uppfylla villkoren för medlemskap förbättrats från 1960- till 1990-talet, medan utsikten att bli medlem ter sig alltmer avlägsen. Tvärtom, finns EU-kännare som hävdar att Turkiet sedan sommaren 1997 entydigt stärkt sin ställning i förhållande till EU. Det var enligt detta synsätt aldrig tänkt på allvar att associationsavtalet mellan EU och Turkiet skulle vara ett första steg mot medlemskap. Men genom att öppna sig för Central- och Östeuropa har EU tvingats visa kort som egentligen var tänkta som bluff.

En enklare utgångspunkt för att studera Turkiets särskilda ställning i Europa och till EU är geografisk. Världsdelarna har vi i så många århundraden nu tagit för givna att de kan utgöra en allmänt vedertagen gemensam bedömning av hur det förhåller sig. Turkiet – tillsammans med Ryssland – är då ett gränsland som geografiskt tillhör två världsdelar. Både till ytan och till befolkningstalet ligger större delen i Asien. Författaren redovisar i avhandlingen den geografiska definitionen av Europa i Bra Böckers lexikon utan att då uppmärksamma att en mycket liten del av dagens Turkiet ligger utanför Europa. Knappt 20 sidor längre fram i framställningen citerar hon i stället harmset ett EU-dokument där Turkiet, vad jag förstår geografiskt och geopolitiskt helt korrekt, skildras som en bro mellan Europa och Asien.

Detta perspektiv kunde i stället ha blivit ett fruktbart avstamp för hela avhandlingsframställningen. I de flesta sammanhang räknas ändå Turkiet som europeiskt. Vilka faktorer bidrar till att ett geografiskt huvudsakligen icke-europeiskt land, oftast räknas till Europa,

ibland inte? Som författaren påpekar innehåller hela frågan om Europas gränsdragning politiskt sprängstoff. Hon antyder, som jag ser det med rätta, ett avståndstagande från de många försöken sedan mitten av 1980-talet att definiera Europas själ, särskilt som europeisk kulturell mobilisering tycks bli ett alternativ till att få EU mer förankrat bland medborgarna, när det visar sig svårt att göra dess institutioner och arbetsformer mer demokratiska.

I detta geografiska perspektiv skulle kulturanalysen också ha haft sin plats, bredvid den ekonomiska och den säkerhetspolitiska.

Sammanfattningsvis är det här en avhandling som engagerar inte bara författaren utan också läsaren. Som gammal journalist uppskattar jag aktualiteten och konkretionen i val av ämne och frågeställning och den ovanligt välstrukturerade framställningen.

Och trots mina invändningar mot avhandlingens huvudtes, vågar jag inte hävda att den är fel. Frågorna om Europas kulturella identitet och Turkiets stämma i den europeiska konserten är både angelägna och svåra. Den övergripande frågeställningen om hur gränslandet Turkiet passar in i regionala organisationer med också normativa strävanden är viktig att studera vidare. En jämförelse mellan Turkiets ställning i Nato, Europarådet och i förhållande till EU skulle exempelvis ligga nära till hands.

Anders Mellbourn

Granskningen återger anmälares fakultetsopposition i Uppsala 3 juni 1998.

Genmäle

Anders Mellbourn skriver att det inte varit så lätt att sätta sig in i den moderna teoribildning som avhandlingen anknuter till och han hävdar vidare att detta inte heller varit helt nödvändigt för att följa författarens resonemang. Tyvärr hade det nog varit nödvändigt i högre grad än vad Mellbourn utgår ifrån. Som det nu är förbises avhandlingens bidrag till en teoretisk diskurs som hittills sällan har prövats em-

piriskt, åtminstone inte på samtida utrikespolitik. I min avhandling behandlar jag dessutom den aktuella teoribildningen inom ramen för en rationalistisk förklaringsmodell vilket också är ovanligt.

En annan poäng som går Mellbourn förbi är den konstruktivistiska ansats som hela avhandlingen vilar på. Centralt i den teoribildning som jag anknyter till är ett ifrågasättande av vår egen förmåga att "läsa av" verkligheten, den nuvarande och den som ligger bakom oss. Historien är inte en rad händelser som ligger bakom oss som ett oomtvistat och objektivet förflutet. Historien är inte bara något som vi passivt tar emot, utan också något som vi aktivt skapar och använder i politiska, religiösa och konstnärliga syften. När vi ser tillbaka på det förflutna riktar vi strålkastaren mot vissa företeelser samtidigt som vi låter andra förbli dolda i skuggorna. I forskning om nationsbyggnadsprocesser har användandet (bruket och missbruket) av historien länge varit uppmärksammat. Någon har till och med gått så långt som att hävda; "getting its history wrong is a part of being a nation". Bilden vi målar upp av det förflutna är ofta en projektion av nuvarande behov och föreställningar. Även när det gäller beskrivningar av samtiden kämpar olika och ofta konkurrerande tolkningar mot varandra. Det är inte ointressant vilka bilder och tolkningar som blir dominerande eftersom dessa i sin tur kan bli avgörande för hur verkligheten faktiskt kommer att gestalta sig.

När detta väl är sagt ska det inte förnekas att det finns historiska fakta. Men vår förståelse av dessa fakta kan aldrig reduceras till enbart neutrala avbildningar. Ett visst mått av tolkning är oundvikligt.

I min avhandling har jag ställt frågor som handlar om vilket slags EU som håller på att ta form. Vilka bilder av verkligheten ges företräde i dagens Europa och vilka bilder marginaliseras? Hur återger vi vår historia och med vilka avsikter? Vem har makten över verklighetsbeskrivningen? Och vilka är de politiska konsekvenserna av de val vi gör och av de diskursiva maktkamper som utspelas? Mellbourn säger att jag har sympatier för Turkiets sak. Det är möjligt. Men det viktiga är att

ovanstående frågor och hur de besvaras, är mycket mer angelägna för EU än för Turkiet.

Låt mig citera några meningar ur Mellbourns anmälan:

"Efter 50 år av järnridå genom Europa fanns en chans att få ihop världsdelen igen."

"Polen och Ungern stod i denna grupp först i kön."

"...(H)ur särskilt angelägen den särskilda historiska situationen var, att det plötsligt gavs en chans till förändring som man inte fick missa, att det uppstått ett särskilt svar."

"Özal [är] inte samma symbolfigur som Walesa."

Min ambition i avhandlingen har varit att problematisera just den typen av "verklighetsbeskrivningar". På vilka föreställningar grundar sig uppfattningen att man måste "få ihop världsdelen"? Hur definieras och på vilka grunder avgränsas den världsdelen som det är angeläget att "få ihop"? Jag har velat förstå varför Polen och Ungern placerades "först i kön". Varför ansågs EU ha "ett särskilt svar" att stödja vissa länder men inte andra? Och om det nu är så att Özal inte är samma symbolfigur som Walesa, vad beror i så fall det på? Kort sagt, jag har velat komma åt de föreställningar, kollektiva självbilder och verklighetsuppfattningar som ligger bakom viktiga politiska vägval i dagens EU.

Enligt Mellbourn hävdar jag att gränsdragningen mot Turkiet varit avsiktlig. Det har jag naturligtvis aldrig hävdat. Gränsdragningen mot Turkiet är en oavsiktlig konsekvens, en oavsedd effekt av det europeiska identitetsprojektet. Min teoretiska utgångspunkt är att kollektiva identiteter förutsätter gränsdragningar. Kollektiv identitet kan inte uppfattas annat än i relation till något annat. För att citera ur avhandlingen: "Identitet skapas i relation till det som är annorlunda: 'Identity and difference are inextricably entwined. You can not have one without the other – e.g., there cannot be an upper class without other classes, or whites without blacks, or men without women, or heterosexuals without gays and lesbi-

ans. Interrogating identity is to highlight how 'otherness' is constructed." Vi kan tillägga; det finns inget Europa om vi inte samtidigt föreställer oss en utomeuropeisk värld. Försöken att ena Europa, att skapa en europeisk identitet förutsätter, utifrån detta teoretiska perspektiv, implicita antaganden om något som *inte* är Europa. I min avhandling har jag analyserat innehållet i den europeiska identitetspolitiken, både den verbala politiken och EU:s faktiskt förda kulturpolitik. De frågor som jag ställt till mitt empiriska material är: Vad är, enligt officiell EU-politik, Europa? Vem är europé? Vad är innehållet i den "europeiska kulturella identitet" som EU vill uppmuntra och stärka? Slutsatsen av analysen är att EU:s identitetspolitik implicerar en kulturell gränsdragning som inkluderar Polen och exkluderar Turkiet. Jag har vidare sett en koppling mellan, å ena sidan, en upplevd kulturell närhet och, å andra sidan, ett självklart ansvarstagande för Polens politiska och ekonomiska utveckling. Enligt både rådet, kommissionen och parlamentet var det EU:s både ansvar och plikt att göra allt man kunde för att hjälpa Polen och övriga Östeuropa att komma på fötter. En motsvarande plikt- och ansvarskänsla uttrycks sällan eller aldrig när det gäller Turkiet.

För att sammanfatta: jag har velat visa att vi, inom vissa givna ramar, konstruerar den politiska verkligheten. När vi agerar gör vi det delvis utifrån föreställningar och kulturella självbilder som vi sällan eller aldrig reflekterar över. Icke desto mindre får dessa bilder och föreställningar konsekvenser.

Att min undersökningsuppläggning, vilket Mellbourn påstår, innebär att huvudhypotesen inte går att falsifiera, kan jag inte alls hålla med om. Jag stödjer mig på en stor mängd officiella EU-dokument från både rådet, kommissionen och parlamentet. Om jag i detta material inte hade funnit alla de uttalanden och utsagor om verkligheten som jag redovisar i avhandlingen så hade min hypotes varit falsifierad. Om en annan forskare går igenom mitt empiriska material och hittar citat som motsäger min hypotes så skulle den naturligtvis också falsifieras. Förutom att studera EU:s verbala

politik har jag studerat innehållet i EU:s viktiga kulturpolitiska program för att även på så sätt avtäcka existerande uppfattningar om vad som definieras som Europa och var gränserna dras. Om EU hade visat sig stödja en annan slags arkitektur, litteratur, och andra historiska minnesmärken än vad som var fallet, så hade det också falsifierat identitetshypotesen.

Slutligen måste jag invända mot påståendet att jag ger ett citat av en svensk statssekreterare en "oproportionerlig plats" i framställningen. Det aktuella citatet har en marginell betydelse i avhandlingen (utrymmesmässigt omfattar det sammanlagt tre meningar). Citatet står med eftersom statssekreteraren i fråga sa vad han sa och eftersom jag tyckte att det var relevant, men den som läser avhandlingen kan se att mina slutsatser vilar på en betydligt mer solid grund än detta enskilda yttrande.

Åsa Lundgren

Slutreplik

Åsa Lundgren väljer att ägna sitt genmäle åt att lyfta fram den teoretiska diskussionen i sin avhandling, vilken hon menar att jag försummat. Det är möjligt att jag förbisett avhandlingens bidrag till den statsvetenskapliga kursen. Men jag kan fortfarande inte se att det försvagar min bedömning av arbetets sakinnehåll.

En huvudpoäng i min kritik är att författaren bortser från kontexten för många av de beslut och utsagor, på vilka hon bygger sin argumentering. Den kritiken ligger väl egentligen inom ramen för den konstruktivistiska ansats som hon åberopar. Det är bara det att jag anser andra kontexter än kulturell identitet vara mer intressanta.

Kommunismens fall i Östeuropa förklarar som jag ser det den stora uppmärksamheten på Polen de senaste tio åren. Turkiet har under samma tid inte genomgått någon liknande dramatisk förändring av de politiska förutsättningarna. När jag hävdar att avhandlingens tes

är nästan omöjlig att falsifiera, utgår jag just från det konstruktivistiska resonemanget. Jag kan – möjligen präglad av ett föräldrat men hos mig ingrott aktörsperspektiv – inte acceptera tesen att jag automatiskt utesluter det jag vid ett visst tillfälle inte explicit talar om. Vår för skulle jag vara ointresserad av Turkiet för att jag efter Sovjetkommunismens fall var entusiastisk för Polen?

Det omstridda statssekreterarcitatet må bara omfatta tre meningar av avhandlingens nästan 200 sidor. Men det återopas – med den entusiastiska kraft i argumentationen som jag uppskattar hos Åsa Lundgren – också i sammanfattningen. Där brukar avhandlingsförfattaren inte ha plats för material av ”marginell betydelse”.

Anders Mellbourn

BRATTON, MICHAEL & VAN DE WALLE, NICHOLAS (1997). *Democratic Experiments in Africa: Regime Transitions in a Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.

Michael Bratton och Nicholas van der Walle har publicerat en rad artiklar och volymer på temat Afrikas regimer, politiska institutioner och utveckling sedan slutet på 1970-talet. Den nu aktuella boken följer tätt i spåren på författarnas artikel ”Neopatrimonial Regimes and Political Transitions in Africa” från 1994 och utgör sannolikt en milstolpe i deras forskning. I *Democratic Experiments in Africa* bekräftas och sammanfattas en rad argument som författarna tidigare drivit ensamma eller i par (se exempelvis Bratton & van der Walle 1992, 1993, Bratton 1993, van der Walle 1994, van der Walle & Bienen 1989).

År 1988 styrdes 42 av de 47 afrikanska staterna söder om Sahara av auktoritära ledare – endast Botswana, Gambia, Mauritius, Senegal och Zimbabwe hade någon form av demokratisk regim. Före utgången av 1990 hade 21 av de auktoritära staterna påbörjat en politisk

liberalisering. (Bratton & van der Walle 1992: 27) Under de följande åren genomfördes demokratiska val i 38 stater och 1994 fanns det i Afrika 21 demokratier, 12 semi-demokratier, 12 stater där utvecklingen hade stagnerat eller inte än lett till att val kunnat hållas samt två stater där varken liberalisering eller demokratisering påbörjats.

Författarna till *Democratic Experiments in Africa* analyserar dessa transitioner 1989-94 och med sitt ’politiskt-institutionella’ angreppssätt argumentar Bratton & van der Walle för de inhemska faktorernas primära betydelse. Demokratiseringarna tenderade att sättas igång av omfattande folkliga protester, vilka fick de icke demokratiskt valda ledarna att erkänna vissa civila rättigheter. Allt eftersom protesterna fick en tydlig politisk dimension ledde de också till erkännandet av politiska rättigheter och demokratiska val. Även om dessa val ofta varken var helt fria eller rättvisa, ledde de som regel till ett fredligt överlämnande av verkställande och/eller lagstiftande makt till oppositionen. I 16 stater lyckades processen nå dithän under perioden som författarna studerat, något som endast inträffat en gång tidigare i Afrikas hela efterkoloniala historia. (s.7f) Fem olika vägar urskiljs under denna period:

- I 17 stater följdes omfattande folkliga protester av politisk liberalisering men inte demokratisering.
- I 11 stater följdes folkliga protester av såväl politisk liberalisering som demokratiska val.
- I 5 stater förekom inga folkliga protester men trots detta fullföljdes en demokratisering.
- I 7 stater igångsattes en politisk liberalisering utan att föregås av folkliga protester och utan att leda till demokratisering.
- 2 stater misslyckades helt, då staten upphörde att fungera i det ena fallet (Liberia) och på grund av ett tilltagande inbördeskrig i det andra fallet (Sudan). (s.120f)

På ett mycket förtroendeingivande sätt och med stora doser av empiriska data, tecknas en spårbundenhet i de afrikanska regimernas utveckling från tiden för självständigheten. Sta-

ternas olika varianter på neopatrimonialism med personifierat styre som institutionaliserats genom klientism, korruption och nepotism har inte bara genomströmt de sista 30 årens politiska utveckling i Afrika utan också haft betydande inverkan på transitionerna under 1989-94 (s.84ff). Med andra ord, 1990-talets förändringar av politiskt styre sker i en kontext av fortsatt neopatrimonialism och det institutionella arvet av klientism och nepotism är fortfarande i högsta grad vid liv, enligt författarna. (s.278)

Man måste då fråga sig: kan denna ökning av frihet och demokrati i Afrika under en så kort period få en tillfredsställande förklaring med inhemska faktorer? Hur kommer det sig att dessa – av varandra beroende – processer sammanfaller tidsmässigt i Afrika och utprä-der under en mycket kort historisk episod? Det är en central frågeställning som författarna till denna annars utmärkta volym, inte ger ett riktigt tillfredsställande svar på. Ändå är just den frågan avgörande för de nya afrikanska regimernas fortlevnad: är de beroende av omfattande yttre stöd eller har en ny era av demokratiskt styre tagit vid, uppbyggen av folkets stöd? Vi följer författarnas argumentation i boken med ett fokus på den frågeställningen.

I

I 28 stater förekom massiva *folkliga protester* under perioden 1985–94 med en kulmen 1989-90. Författarna menar att inhemska faktorer bäst förklarar både variationen i tidpunkten för, och frekvensen av protester. Visserligen var tidpunkten för *ökningen* av antalet protester, efterföljande liberalisering och demokratisering, statistiskt starkt korrelerad till det kalla krigets slut, men Bratton & van der Walle menar att detta förhållande var gemensamt för alla analysenheter och därför inte kan förklara observerad varians (s.150f). De enda internationella faktorer som i författarnas statistiska analys (s.133) uppvisar ett samband med protester är ekonomisk kris och antalet strukturanpassningsprogram (SAP). Det sambandet förklaras med att förhandlingar med de internationella finansinstitutionerna

(IFI) skulle ha minskat regimernas legitimitet. Sålunda, även om författarna observerar a) att både USA och Sovjet bidrog till att skapa och upprätthålla auktoritära regimer i Afrika 1945–89, b) att antalet SAP hade en signifikant positiv korrelation med frekvensen av folkliga protester, c) att USA och europeiska givarländer verkliga för på demokratiska korståg efter det kalla krigets slut och slutligen d) att många afrikanska regimer ansåg att det var bättre att förekomma framtida krav på ”good governance” i bistånds- och handelsfrågor, så hävdar Bratton & van der Walle (s.135,138) ändå att internationella händelser utgjorde bakgrundsfaktorer. Orsaken synes vara att författarna inte finner några statistiska korrelationer. Här kanske man istället borde ha fäst större vikt vid kvalitativt orienterade förklaringar, exempelvis att en del regimer valde att förekomma hellre än att förekommas i fråga om politiska reformer i syfte att säkra framtida bistånd och lån medan andra regimer med samma objektiva förutsättningar valde att sätta hårt mot hårt trots kanske dåliga odds. Samtidigt valde stater med *olika* situationer i fråga om biståndsberoende och skuldbörda *liknande* strategier. Den systematiska variationen som författarnas analyser är beroende av kompliceras av sådana kontextuella förhållanden.

Sovjetunionens nedgång och fall med åtföljande förändringar i kapitalströmmar, handelsmönster, militära resurser, ideologiskt stöd, strategiska kalkyler osv. utgjorde antagligen inte gemensamma bakgrundsfaktorer. I realiteten kunde de ha delvis skilda betydelse för olika stater. Sovjets tillbakadragande betydde för vissa stater en förlust av en tidigare allierad och finansiär, medan det för andra innebar att ett block av fiender upphörde att existera. På liknande sätt påverkade västs minskande intresse av att understödja auktoritära – men västallierade – regimer de olika afrikanska staterna på olika sätt, beroende på deras grad av auktoritärt styre och förekomsten av statligt våld. Genom att fokusera på enhetliga kausala samband i en statistisk analys kan Bratton & van der Walle avfärda de ovan

nämnda internationella faktorerna som andrahands- eller bakgrundsfaktorer.

Är det då plausibelt att se de internationella faktorerna som primära orsaker? Ja, kanske. Dels har folkliga protester förekommit också under tidigare tidsperioder men Afrikas auktoritära regimer har då svarat med tillräckligt mycket våld för att lyckas kväsa dessa. Om inte förändringarna runt 1989 hade ägt rum hade detta med all sannolikhet fortsatt (jfr. Biener & Herbst 1996:28 f). Dels, om nu protesterna initialt var riktade mot dåliga ekonomiska förhållanden (s.101, jfr. Wiseman 1993) förefaller det svårt att förklara tidpunkten. Varför kom den stora vågen inte under mitten av 80-talet, då de flesta SAP implementerades under redan extremt dåliga materiella förhållanden? Denna fråga har Bratton & van der Walle själva ställt i en tidigare publikation (1992) men inte – enligt min mening – givit något riktigt bra svar på. Svaret bör antagligen sökas i hur internationella politiska krav på Afrikas statsöverhuvuden förändrade det sätt varmed afrikanska regimer hanterade folkliga protester. Senare tids forskning, utförd av sådana som Clapham (1998), Sandbrook (1996) och Joseph (1998), har funnit just detta. Protesterna tilläts plötsligt fortgå, sprida sig och politiseras. Den extremt svåra ekonomiska situationen och avsaknaden av en inhemsk resursbas gjorde afrikanska stater extremt sårbara för de politiska villkor som IFI och givarländerna ställde upp som krav för framtida lån och vidare assistans och som innefattade krav på acceptering av politiska protester. Dessa krav framfördes, talande nog, först 1989.

II

Bratton & van der Walle ser på *politisk liberalisering* som uttryck för en kamp om de politiska spelreglerna, men antyder samtidigt att politisk liberalisering också kan ha fungerat som en strategi för auktoritära ledare att hantera en ekonomisk kris under internationellt tryck. Tyvärr utvecklar de inte den tankegång- en vidare. Den extrema ekonomiska krisen under 80-talet underminerade den afrikanske

neopatrimonialismen som institutionell lösning på problemet med styret av staten. I det neopatrimoniala systemet distribuerades allt mindre resurser medan allt större bidrag/skatt togs in. (s.100, Adekanye 1995, Broad *et al.* 1990). Helt utan resurser att upprätthålla neopotistiska lojaliteter skulle systemet vara bankrutt (Clapham 1993:427). Därmed riskerade de auktoritära ledarna att förlora alla möjligheter att upprätthålla de lojaliteter som deras maktinnehav byggde på. Samtidigt framfördes allt starkare krav på politisk liberalisering från dem som hade det nödvändiga kapitalet: IFI och bilaterala givare. I detta ljus framstår vågen av politisk liberalisering i Afrika 1989-1994 snarare som en ny strategi för att hantera den ekonomiska krisen än som ett renodlat svar på demonstrationer. De politiska makthavarna var i desperat behov av kapital för att upprätthålla styret. Kapitalet kunde bara komma utifrån och det kom att förbindas med krav på politisk liberalisering. De mest hårdnackade afrikanska ledarna replikerade handhavandet av SAP på 80-talet: kraven accepterades formellt men förhindrade i störta möjliga utsträckning en reell implementering.

I den statistiska undersökningen finner författarna inga belägg för ett samband mellan ekonomiska faktorer och politisk liberalisering (s.180). Återigen utgör SAP ett undantag: ju fler SAP en stat accepterat desto *lägre* grad av liberalisering. Författarna förklarar detta med a) att få stater samtidigt genomförde ekonomisk och politisk liberalisering, b) att stater som tidigare under 80-talet följt IFIs krav på ekonomisk liberalisering nu gavs mer spelrum att minimera politiska öppningar som en slags belöning för god åtljydnad, eller c) att ekonomiska reformer helt enkelt gav bättre ekonomisk utveckling och därmed mer fogliga befolkningar. Det senare är dock inte troligt eftersom en lång rad studier de senaste åren har visat att SAP inte har några som helst goda effekter på ekonomisk tillväxt (se t.ex. Adekanye 1995, Schartz 1996). Även anhängare till Världsbankens och IMF:s strategier (se t.ex. Bird 1996), har misslyckats med att presentera empiriska data som styrker teorin om SAPs goda effekter.

De två första orsakerna får däremot stöd också i annan forskning (ex. Sandbrook 1996, Joseph 1998). Samtidigt sätter detta ett frågetecken för Bratton & van der Walles egen slutsats om den stora betydelsen av enskilda aktörers handlande och deras val: vilka alternativ hade egentligen ledare för neopatrimoniala styren i afrikanska stater som saknade goda relationer med IFI, hade akuta budgetkriser, hög inflation och erhöll mycket begränsad sympati från biståndsgivare? Att motstå trycket utifrån men därmed också avsäga sig såväl finansiellt som politiskt stöd skulle leda till att krisen förvärrades ytterligare. Var inte dessa stater tvungna att förr eller senare ge vika för kraven på politisk liberalisering för att på så sätt åter få tillgång till externa lån och bilateralt bistånd? Var fanns det egentliga handlingsutrymmet?

I 23 av de 27 afrikanska stater där politiska villkor för framtida assistans gjordes explicita, upprättades också politiska rättigheter. Bratton & van der Walle menar dock att de folkliga protesterna var den avgörande orsaken till liberaliseringen eftersom samtliga stater som erfor protester också liberaliserade sina politiska system (s.182). Frågan är om inte författarna tar miste på kausaliteten här; tidpunkten för inrättandet av politiska krav utifrån och ökningen av folkliga protester i Afrika sammanfaller. Man kan tänka sig att folket helt tog enkelt chansen att uttrycka och radikaliserat sitt missnöje när de såg att det internationella samfundet plötsligt krävde att politiska protester skulle accepteras. Dessutom framstår det som alldeles enastående med en korrelation på 100% mellan protester och liberalisering under denna period, när folkliga protester förekommit också tidigare men då som regel inte haft någon effekt på det politiska systemets öppenhet. Sammantaget tyder detta på att andra faktorer än just protesterna skulle vara avgörande och således primära.

III

Den tredje och sista fasen i en fullständig transition är enligt författarna demokratiseringen,

definierad som att den exekutiva makten väljs genom fria, allmänna och rättvisa val. Så många som 29 sådana val genomfördes i Afrika 1989-1994. Författarnas statistiska test (s.219ff) styrker än en gång att inhemska faktorer skulle vara primära: militärens benägenhet att ingripa, oppositionens grad av sammanhållning och frekvensen av folkliga protester svarar för över 50% av förklarad varians. Den enda internationella faktor som överlever i författarnas slutgiltiga analys är biståndsberoendet men där endast 8 av 25 fall av uttalade politiska villkor på demokratisering resulterade i en sådan utveckling. I ytterligare 8 av de 25 fallen förvanskades demokratiseringen av olika orsaker medan processen i sju fall aldrig kom så långt som till val. I två fall ledde politiska villkor inte till något resultat. Författarnas slutsats är att internationella påtryckningar endast har betydelse i fall där de samverkar med inhemska faktorer som driver förändringsprocessen.

Liksom i diskussionen om liberaliseringen förefaller det fullt möjligt att vända på orsakförhållandet: utan ett internationellt tryck hade inhemska prodemokratiska aktörer inte lyckats med mer än att bli internerade på obestämd framtid. Ett visst stöd för en sådan slutsats finns också i Bratton & van der Walles empiriska data (s.116), som visar att även de starkast sammanhållna oppositionsgrupperna var som mest framgångsrika i att få igenom krav som internationella påtryckningar redan berett vägen för, exempelvis internationell övervakning av kommande val. Inhemska aktörer verkar alltså haft liten kraft att stå på egna ben. Det förefaller som om författarnas fokus på variation i transitionsprocess och antagande om de internationella faktorernas statiska och lika kausalitet, styr resultaten mot inhemska förklaringsvariabler på ett lite olyckligt sätt.

IV

Democratic Experiments in Africa bygger på en imponerande samling empiriska data och en i många stycken förstklassig analys, vilket ger boken stor användbarhet i undervisning

och dessutom en självklar plats som byggsten för vidare forskning. Författarnas politiskt-institutionella angreppssätt förefaller väl lämpat när det gäller att spåra politisk utveckling i dess institutionella kontext. Trots detta framstår det ändå som att Bratton & van der Walles (s.221) slutsats – att transitionerna i Afrika 1989-1994 bäst kan förklaras som resultat av inhemsk politisk kamp med fokus på de politiska aktörerna i deras institutionella (neopatrimoniala) kontext – måste vänta ytterligare några år för att eventuellt vinna giltighet. För mig (se Lindberg 1998), liksom för andra som Robert Bates (1998) och Christopher Clapham (1996, 1998), förefaller det än idag allt för svårt att avfärda det faktum att de flesta afrikanska staterna har varit och är mycket beroende för sin existens av utländskt kapital och militärt bistånd, som en av de grundläggande orsakerna till den senaste vågen av politiska transitioner. Inte förrän de afrikanska staterna – liksom staterna i väst under deras period av demokratisering – på allvar tvingas att förhandla med sin befolkning om de resurser som används för att upprätthålla staten och styra landet, istället för med IFI och bilaterala givarländer, möjliggörs genuina övergångar till demokrati i Afrika.

Staffan I. Lindberg

Referenser

- Adekanye, J. Bayo 1995. Structural Adjustment, Democratization and Rising Ethnic Tensions in Africa. *Development and Change*. Institute for Social Studies, Vol. 26.
- Bates, Robert 1998. The Economic Bases of Democratization. I: Joseph, Richard A. (red.) *State, Conflict and Democracy in Africa*, Boulder & Colorado: Lynne Rienner
- Bienen, Henry & Herbst, Jeffrey 1996. The Relationship between Political and Economic Reform in Africa, *Comparative Politics*, Vol. 29, No. 1.
- Bird, Graham 1996. Borrowing from the IMF: The Policy Implications of Recent Empirical Research. *World Development*, Vol. 24, Nr. 11.
- Bratton, Michael 1993. Political Liberalization in Africa in the 1990s: Advances and Setbacks. Paper presented at the conference on Economic Reform in in Africa's New Era of Political Liberalization. Carnegie Endowment for international Peace. Washington, D.C., April 14-15
- Bratton, Michael & van de Walle, Nicholas 1992. Toward Governance in Africa: Popular Demands and State Responses. I: G. Hydén & M. Bratton (reds.) *Governance and Politics in Africa*. Boulder & London: Lynne Rienner Publishers.
- Bratton, Michael & van de Walle, Nicholas 1993. Popular Protest and Political Reform in Africa. *Comparative Politics*, 24 (July)
- Broad, Robin & Cavanagh, John & Bello, Walden 1990. Development: The Market is not Enough. I: J.A. Frieden & D.A. Lake (reds.) *International Political Economy: Perspectives on Global Power and Wealth*. 3:e utg. New York: St. Martins Press
- Clapham, Christopher 1993. Democratization in Africa: obstacles and prospects. *Third World Quarterly*. Vol. 14, Nr. 3.
- Clapham, Christopher 1996. Governmentality and economic policy in Sub-Saharan Africa. *Third World Quarterly*, Vol. 17, Nr. 4.
- Clapham, Christopher 1998. Degrees of statehood. *Review of International Studies*, 24.
- Joseph, Richard A. 1998. Africa, 1990-1997: From Abertura to Closure. *Journal of Democracy*, 9.2.
- Lindberg, Staffan I. 1998. Demokratisering under internationellt tryck. I: G. Hydén (red.) *Demokratisering i tredje världen*. Lund: Studentlitteratur
- Moss, Todd J. 1995. US Policy and Democratization in Africa: The Limits of Liberal Universalism. *The Journal of Modern African Studies*. Vol. 33, Nr. 2.
- Sandbrook, Richard 1998. Transitions without consolidation: democratization in six African cases. *Third World Quarterly*, Vol. 17, Nr. 1.
- Schartz, Sayre P. 1996. The World Bank's Fundamental Misconception in Africa. *The Journal of Modern African Studies*. Vol. 34, Nr. 2.
- van der Walle, Nicholas 1994. Neopatrimonialism and Democracy in Africa, with an illustration from Cameroon. I: Widner, J. (red.) *Economic Exchange and Political Liberalization in sub-Saharan Africa*. Baltimore: John Hopkins University Press.
- van der Walle, Nicholas & Bienen, Henry 1989. Of Time and Power in Africa. *American Political Science Review*, 83 (March).
- Wiseman, John A. 1993. Democracy and the New Political Pluralism in Africa: causes, consequences and significance. *Third World Quarterly*. Vol. 14, Nr. 3.

WILLIAM OUTHWAITE: *Habermas – en kritisk introduktion*. København 1997: Hans Reitzels Forlag.

Siden starten af 1960'erne er der kommet en lind strøm af bøger fra Jürgen Habermas' produktive hånd. Senest er på tysk udkommet en samling af artikler – *Die Einbeziehung des Anderen*, Suhrkamp 1996 – fra årene omkring og efter udgivelsen af *Faktizität und Geltung* (1992; engelsk udgave: *Between Facts and Norms* 1996). Habermas' bøger behandler emner indenfor sociologi, politologi, demokratiteori, sprogteori og filosofi; han diskuterer et hav af klassiske og samtidige teoretikere, og samtidig er der hans eget originale bidrag til en moderne samfundsteori. Habermas' teori – eller rettere: teorier – om kultur, sprog og samfund anvendes indenfor en lang række discipliner, i såvel den kontinentale og som den angelsaksiske tradition.

Habermas' værk er dog så komplekst og svært tilgængeligt at mange må opgive – i hvert fald i første omgang – at gå til originalerne og i stedet konsultere sekundærlitteratur. Der foreligger nu en ny introduktion til Habermas på dansk: William Outhwaite's *Habermas – en kritisk introduktion*, som netop er blevet oversat fra engelsk og er udkommet på Hans Reitzels Forlag, der på det seneste har udmærket sig ved udgivelser af en række oversættelser af nutidig engelsk, tysk og fransk sociologi.

Outhwaite's introduktion til Habermas former sig som en næsten kronologisk gennemgang af Habermas' udgivelser krydret med kritik og vurderinger.

William Outhwaite er sociolog og introducerer Habermas fra en sociologs perspektiv. Habermas' værk er så omfattende, at man også kunne have lagt andre perspektiver, f.eks. et demokratiteoretisk eller et (sprog)filosofisk. En introduktion på små 200 sider må naturligvis lave en række udeladelser og derved stille sig åben for kritik fra enhver speciallist. Alligevel synes jeg ikke man kan klandre Outhwaite for at vægte de forskellige dele af Habermas' værk forkert.

Med *Borgerlig Offentlighed* fra 1962 kridter Habermas banen op for de næste 30 års skrivelser fra hans hånd. Her finder vi elementer som går igen og videreudvikles i de senere bøger.

Habermas' fremgangsmåde er før som nu eklektisk. Han redegør for og diskuterer klassikere og nutidige teoretikere, og plukker det bedste fra dem, giver dem en drejning, kombinerer dem og tilføjer noget nyt. Der er dem som han vedkender at være inspireret af og bygger videre på, som f.eks. Kant, Hegel, Marx, Weber og Parsons, og der er dem som han lægger mere afstand til men alligevel tager til sig i et eller andet omfang, som f.eks. Luhmann og Foucault. Central for Habermas' behandling af såvel tidligere som samtidige teoretikere er hans kritik af den subjektcentrerede filosofi, som det lykkes ham at finde i næsten enhver filosofi. En moderne filosofi kan ikke længere basere sig på hverken det individuelle subjekt, som f.eks. Kants fornuftige men ensomme individ, eller et makrosubjekt som det vi finder i eksempelvis kommunitarismen. Den eklektiske fremgangsmåde er farlig, men selv om Habermas til tider misforstår sine teoretikere, får han sagt noget nyt gennem sin læsning af dem.

Kritikken af senkapitalismen, som Habermas kalder den nuværende periode, går igen i hans forfatterskab. Han forsøger at spænde moderniteten ud foran vore øjne med dens negative såvel som positive aspekter. På den ene side kritiseres kapitalens og bureaukratiets, som det senere (i 1981) kom til at hedde, kolonisering af livsverdenen, dvs. af de kommunikative strukturer der er nødvendige for at den samfundsmæssige reproduktion kan ske uden tilbagevendende kriser. Kapitalismen kan ikke legitimere sig selv, der må være "noget mere"; men der er et modsætningsforhold mellem kapitalens imperativer og dette "mere", et modsætningsforhold som bl.a. viser sig som legitimitetskriser, kolonisering af livsverdenen og en spænding mellem kapitalisme og demokrati. Samtidig er der kritikken af videnskaben, eller rettere den objektiverende videnskab som breder (eller bredte) sig til områder – humaniora og samfundsvidenskab

– hvor den ikke hører hjemme. I stedet sætter Habermas for samfundsvidenskaberne et ideal om kritik.

På den anden side er der hos Habermas en erkendelse af at moderniteten – med statsbureaukrati og kapitalisme – er her for at blive. Derfor er det nødvendigt at undersøge – samtidig med at vi kritiserer den – hvordan vi kan vende den til noget positivt. I *Teorien om den Kommunikative Handlen* taler Habermas om ”inddæmning” af systemerne; senere – i *Between Facts and Norms* – går han væk fra denne noget uklare og defensive strategi og taler om de kommunikative strukturers indirekte styring af livsverdenen. Det går i al sin korthed ud på at lade de kommunikative strukturer i samfundet være styrende ”i sidste ende”. Retten skal fungere som medium for den kommunikative ”styring” af samfundet; i *Between Facts and Norms* får retten således en positiv funktion. Habermas fokuserer her på retten som bindeled fra livsverden til system, og ikke som bro for systemets kolonisering af livsverdenen, som han fokuserede på i *Teorien om den Kommunikative Handlen*, hvor han havde et noget mere negativt syn på rettens rolle i det senkapitalistiske samfund og talte om retsliggørelse som en overdreven brug af retsmediet på områder der ellers har været kommunikativt integreret.

I *Between Facts and Norms* konkretiserer Habermas sin diskursetik og applicerer den på samfundsniveau som demokratisering af samfundsinstitutioner. Det politiske projekt har forskellige formuleringer; det bliver mere og mere offensivt, men samtidig bliver Habermas mere og mere moderat i sin kritik og sine forslag til hvad der kan redde moderniteten. Desværre, må man sige, for Habermas’ pen bliver med tiden vag, hvor man kunne ønske sig at han spidsede den. Dette dobbelte syn på moderniteten med dens farer (bl.a. koloniseringen af livsverdenen) og dens potentiale i frisættelsen af et rationalitetspotentiale i den kommunikative rationalitet adskiller Habermas fra pessimismen i f.eks. Webers jernbur. Habermas overfører Kohlbergs udviklingsteori fra det psykologiske niveau til en teori om samfundsbevidsthed. Med moderniteten

kommer den postkonventionelle orden, hvor samfundets institutioner (også) må legitimeres med det gode arguments ejendommeligt tvingende kraft. Moderniteten og dens fornuftspotentiale må reddes; dette er i al beskedenhed Habermas’ projekt.

Med begrebet om den kommunikative rationalitet skaber Habermas sig et normativt fundament for kritik, som udfoldes i diskursetikken. Habermas begrundes sin diskursetik i en rekonstruktion af implicite men uomgængelige spilleregler for dialogen, spilleregler som rummer forbud mod privatsprog og semantisk og performativ selvmodsigelse. Herfra slutter Habermas sig til diskursprincippet (D), hvorefter ”[k]un de handlingsnormer er gyldige som alle potentielt berørte personer kan tilslutte sig som deltagere i rationelle diskurser” (side 107 i *Between Facts and Norms*; Outhwaite side 165). Diskursprincippet fungerer som et metaprincip, der konkretiseres i to retninger. For det første sker der en tredeling af diskursen i moralske, etiske og pragmatiske diskurser, alt efter om vi spørger til hvad der er lige godt for alle, hvad der er godt for mig/os, eller hvordan vi skal nå givne mål. På den anden side konkretiseres diskursprincippet i et demokratiprincip, som specificerer hvilke retslige handlingsnormer der kan anses for at være gyldige. Diskursetikken adskiller Habermas fra de dele af postmodernismen, som nægter at bygge et positivt normativt fundament. Desværre gør Outhwaite for lidt ud af kritikken fra postmodernismen og poststrukturalismen

Generelt er det en god introduktion Outhwaite har skrevet om Habermas, men det kritiske er det så om så med. Kritikken er spredt og sporadisk. Outhwaite tager mange kritikpunkter op; helt galt går det i kapitel 7, ”Vurdering”, som er en rodet affære, og som aldrig rigtig kommer til at fungere som vurdering. Personligt havde jeg foretrukket at han havde taget ét eller nogle få kritiske perspektiver på Habermas’ forfatterskab, f.eks. et kritisk marxistisk perspektiv, som Outhwaite ellers selv tilhører. Samtidig mener jeg ikke Outhwaite tager den vigtigste kritik op. Der er for lidt Luhmann, feminisme, Foucault og

postmodernisme, og kritikken ”indefra” Habermas-traditionen (McCarthy, Benhabib, Honneth) er vægtet for meget. Bevares, den interne kritik af Habermas – f.eks. fra Benhabib og McCarthy – har haft stor betydning for udviklingen i Habermas’ forfatterskab, men jeg savner skarphed og analytisk kraft.

Det er en god bog Outhwaite har skrevet, trods dens svagheder. Det er glædeligt at nogen tager sig tid til at skrive den slags introduktioner og dermed åbner Habermas for et større publikum. Og glædeligt at nogen tager initiativ til at oversætte det til dansk. Oversættelsen er alt i alt vellykket, omend der enkelte steder går kludder i de sproglige vendinger. F.eks. på side 108 hvor Habermas citeres for, at der ”hvor systemintegrationen griber ind i den sociale integration selv [...] får det subjektivt upåfaldende ved den systemiske tvang, der instrumentaliserer en kommunikativ struktureret livsverden, karakter af illusion, en objektiv falsk bevidsthed”. Det kunne være formuleret mere galant. I den forbindelse synes jeg det er værd at kommentere William

Outhwaites overdrevne brug af citater som virker mere forstyrrende end oplysende. Det slår teksten i stykker og generer kun; specielt i kapitel 9 om *Between Facts and Norms* går det helt over gevind.

Alt i alt er Outhwaites bog en god introduktion til Habermas’ forfatterskab og et godt sted at starte, men også kun det. Man bør ikke stoppe her. Det skulle gerne fungere som en introduktion til en kritisk læsning af Habermas’ egne værker. Bogen er således forsynet med en længere bibliografi over Habermas-værker på tysk, engelsk og dansk og en bibliografi over tyske, engelske og danske receptioner af Habermas for dem der har lyst til og mod på at læse videre. Dertil kommer den Habermas-reader som Outhwaite har udgivet for nylig – foreløbig dog kun på engelsk.

Lasse Thomassen

Till redaktionen insända skrifter

- Guy Ahonen och Riku Matilainen, red, 1998. *Politik, hälsa och ekonomi. Festskrift tillägnad professor Ralf Helenius på 60-årsdagen den 19.10.1999*. Helsingfors: Svenska Handelshögskolan.
- Göran Ahme, red, 1998. *Stater som organisationer*. Stockholm: Nerenius & Santérus.
- Carsten Anckar & Mårten Eriksson, 1998. *Measuring Ethnic and Religious Diversity*. Occasional Papers Series. Åbo: Åbo Akademi.
- Dag Anckar & Carsten Anckar, 1998. *Cultural Heritage and Electoral Systems. The case of Small Island States*. Occasional Papers Series. Åbo: Åbo Akademi.
- Anna-Mari Antikainen-Kokko, ed, 1998. *Ecological Change in Southeast Asia*. Medelanden från Ekonomisk Statsvetenskapliga fakulteten. Åbo: Åbo Akademi.
- Ross Baker, 1998. Washington och Hollywood: Underhållningens roll i amerikansk politik. *Världspolitikens Dagsfrågor* 6 1998.
- Ulf Bernitz m fl, 1998. *EU idag. En lärobok om den Europeiska unionen*. Stockholm: SNS.
- Ulf Bjereld, 1998. *Kön och politiskt våld. Attityder under svensk efterkrigstid*. Stockholm: Gidlunds.
- Jens Blom-Hansen, 1998. *Studier i statens styrning af den kommunale sektors ekonomi*. Aarhus: Institut for Statskundskab.
- Jens Blom-Hansen m fl, 1998. *Offentligt & effektivt? Institutionelle valg i den offentlige sektor*. Köpenhamn: Gyldendal.
- Peter Bogason & Eva Sørensen, red, 1998. *Samfundsforskning Bottom-Up. Teori og metode*. Köpenhamn: Samfundslitteratur.
- Nils Brunsson & Bengt Jacobsson, 1998 *Standardisering*. Stockholm: Nerenius & Santérus.
- Bulletin de la Commission Royale d'Histoire* CLXIII (1997).
- Irka Cederberg, 1998. Tusen år i Europa – om romerna/zigenarna. *Världspolitikens Dagsfrågor* 9 1998.
- Åke Elmer m fl, 1998. *Svensk socialpolitik*. 19 uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Johan Eriksson, 1998. Baskien, delat folk, delat land. *Världspolitikens Dagsfrågor* nr 11 1998.
- Magnus Hjort, 1998. *Folk och försvar och kampen mot den femte kolonnen*. Stockholm: Historiska institutionen & Huddinge: Samtidshistoriska institutet, Södertöms högskola.
- Håkan Holmlund, 1998. Tyskland går till val. *Världspolitikens Dagsfrågor* 7 1998.
- Anders Todal Jenssen, Pertti Pesonen & Mikael Gilljam, eds, 1998. *To Join or not to Join. Three Nordic Referendums on Membership in the European Union*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Klas-Göran Karlsson, Bo Petersson, Barbara Törnquist-Plewa, ed, 1998. *Collective Identities in an Era of Transformations. Analysing developments in East and Central Europe and the former Soviet Union*. Lund: Lund University Press.
- Janus Mortensen, 1998. *Fred & sikkerhed i politisk-filosofisk perspektiv*. Köpenhamn: Forlaget Politiske Studier.
- Hans Mouritzen, 1998. *Theory and Reality of International Politics*. Aldershot: Ashgate.
- Johan Norberg, 1998. *Den svenska liberalismens historia*. Stockholm: Timbro.
- Hans Mouritzen, ed, 1998. *Bordering Russia. Theory and Prospects for Europe's Baltic Rim*. Aldershot: Ashgate.
- Ulrika Mörth & Bengt Sundelius, 1998. *Interdependens, konflikt och säkerhetspolitik*. Stockholm: Nerenius & Santérus.
- Svante Nycander, 1998. *Kriget mot fackföreningarna – en studie av den amerikanska modellen*. Stockholm: SNS.
- Ulla Olsson, 1998. EMU – en ödesfråga? *Världspolitikens Dagsfrågor* 8 1998.
- Pia Polska, 1998. *The Distribution of Consumer Goods in the People's Republic of China*, Helsingfors: Svenska Handelshögskolan.
- Mats Sandberg & Erik Windmar, 1998. Bosnien, tre år efter Dayton. *Världspolitikens Dagsfrågor* 10 1998.
- Guje Sevón & Kristian Kreiner, 1998. *Constructing R&D Collaboration*. Helsingfors: Svenska Handelshögskolan.
- SOU 1998:55 Demokratins räckvidd. Demokratiutredningen. Skrift nr 1.
- SOU 1998:63 En god affär i Motala. Demokratiutredningen. Skrift nr 2.
- SOU 1998:85 Att rösta med händerna. Demokratiutredningen. Skrift nr 3.
- SOU 1998:97 Gör barn till medborgare! Demokratiutredningen. Skrift nr 4.
- SOU 1998:101 Det unga medborgarskapet. Demokratiutredningen. Skrift nr 5.
- SOU 1998: 124 Demokrati på europeisk nivå? Demokratiutredningen. Skrift nr 7.
- SOU 1998:134 Läsarna och demokratin. Demokratiutredningen. Skrift nr 8.

- Peter Stabel & Filip Vermeulen, 1998. *Het fiscale ver-mogen in Brabant, Vlaanderen en in de heerlijkheid Mechelen*. Bryssel: Commission Royale d'Histoire.
- Martin Sæter, 1998. *Comprehensive Neofunctionalism. Bridging Realism and Liberalism in the Study of European Integration*. Oslo: NUPI.
- Alastair H Thomas & Stewart P Oakley, 1998, *Historical Dictionary of Denmark*. Lanham: The Scarecrow Press.
- Kersti Ullenhag, 1998. *I takt med tiden. SNS åren 1948-1998*. Stockholm: SNS.
- Knut Wicksell, 1998. *Stridskrifter och samhällsekonomiska analyser*. I urval och med en introduktion av Richard Swedberg. Stockholm: City University Press & Ratioklassiker.
- Anders Wivel, ed, 1998. *Explaining European Integration*. Köpenhamn: Copenhagen Political Studies Press.

Medarbetare i Statsvetenskaplig Tidskrift

- Sofia Näsström är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen i Stockholm.
- Peter Hallberg är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen i Stockholm.
- Abdul Khakee är professor i statsvetenskap i Umeå.
- Raino Malnes är professor i statsvetenskap i Oslo.
- Fil dr Mats Lundström är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen i Uppsala.

- Fil dr Anna Maria Blomgren är verksam vid Högskolan i Trollhättan – Uddevalla.
- Jan Erik Gidlund är professor i statsvetenskap i Umeå.
- Lauri Karvonen är professor i statsvetenskap vid Åbo Akademi.
- Fil dr Anders Mellbourn är chef för Utrikespolitiska institutet i Stockholm.
- Fil dr Åsa Lundgren är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen i Uppsala.
- Staffan Lindberg är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen i Lund.
- Lasse Thomassen studerar statsvetenskap i Köpenhamn.

Abstracts

SOFIA NÄSSTRÖM: *Den kommunitära arkitekturen*

What constitutes a moral community? What are its boundaries? By examining the positions of two communitarian thinkers, Michael Walzer and Alasdair MacIntyre, the inadequacy of the communitarian architecture will be revealed. There is an unsolved discrepancy between, on the one hand, the contextual and empirical method of interpretation, and, on the other, the notion of community they embrace. It has been argued that communitarians still have to come up with a theory of community. On the contrary, I argue that they in fact already have one. The problem lies rather in reconciling this with their contextual and empirical thinking. Retaining such a vision of community therefore presents them with a slightly different problem – that of reconsidering their own foundations.

PETER HALLBERG: *Makt och representation i deliberativa processer: om den diskursiva demokratins möjligheter och problem* (POWER AND REPRESENTATION IN DELIBERATIVE PROCESSES. ON THE POSSIBILITIES AND PROBLEMS OF DISCURSIVE DEMOCRACY).

The purpose of this article is to discuss the possibilities and problems of “deliberative democracy” by critically examining an institution which draws on that model — the townhall meeting. To this end, a conceptual framework is developed and applied to Jane Mansbridge’s study of a townhall meeting. First, townhall meetings seem to require that significant parts of the citizenry are cut off from the political process, a problem which emanates from the Aristot-

telian ideal of perfect friendship which informs this type of democratic institution. In order to uphold partial allegiances and avoid conflicts, activities are relegated outside the actual process which which results in problems of legitimation. Second, as opposed to theories extolling the virtues of small-group decision making, the article argues that small groups may foster pressure for homogeneity and conformism. As conflicts of interest evolve, it thus fails to protect the weaker of its members. Third, the analysis shows that participants equate arguments with the individuals who state them, thus hindering the “ideal speech situation” which “deliberative democracy” relies on. Finally, the article stresses the need to take seriously the cultural or symbolic capital of participants, particularly the unequal capacity to argue and the unequal distribution of respect.

ABDUL KHAKEE: *Is the ‘lackey-controller’ model an innovation in policy analysis or just a wishful thinking?*

The loss of public faith in government is a widespread problem. The relationship between politics and bureaucracy is a key aspect of this problem. With the increased impact of corporate managerialism in government the issues of legitimacy and ethics demand more consideration. This paper presents the lackey-controller model which shows the changing nature of this relationship. The paper discusses theoretical as well as practical implications of the model.